

- EWUng. = *Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen* 1–2. Hrsg. Benkő, Loránd. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1993–1995. + *Register*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1997.
- Gl. = *Régi magyar glosszárium*. Szerk. BERRÁR JOLÁN – KÁROLY SÁNDOR. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1984.
- NySz. = SZARVAS GÁBOR – SIMONYI ZSIGMOND, *Magyar nyelvtörténeti szótár a legrégebbi nyelvemlékektől a nyelvújításig* 1–3. Hornyánszky, Budapest, 1890–1893.
- TNyt. = *A magyar nyelv történeti nyelvtana. I. A korai ómagyar kor és előzményei. II/1. A kései ómagyar kor. Morfematika. II/2. A kései ómagyar kor. Mondattan. Szöveggrammatika*. Főszerk. BENKŐ LORÁND. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1991–1995.
- ÚESz. = *Új magyar etimológiai szótár*. Főszerk. GERSTNER KÁROLY. HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont. [Elérhetőség: <https://uesz.nytud.hu>] (2025. 10. 7.)

BÜKY LÁSZLÓ
Szegei Tudományegyetem

Újabb adalékok a *leh(e)* ’lehelet’ főnév kérdésköréhez

Néhány éve a Muravidékről származó adatokat közöltem a *leh* ’lehelet’ főnév vizsgálatához (MOLNÁR 2021). Azóta újabb adalékok birtokába jutottam maribori lektori korból (1988–1993) megismert szlovéniai magyaroktól. Akkor még fiatalok voltak, ma már középkorúak. Íméiben vagy telefonon kerestem meg őket a tőlem köszönetnyilvánításra jogosult Rudas Jutka maribori tanszékvezető segítségével (mivel körülményeim ma már nem teszik lehetővé a terepen való személyes jelenlétemet). Azzal a kérdéssel fordultam hozzájuk, hogy ismerik-e a *leh* szót vagy valamilyen változatát, alakját.

Először is az előbb említett írásom egyik lektorának, KISS JENŐNEK javaslatára a szóban forgó kifejezés könyvnyelvi jellegű szereplésének eshetőségét próbáltam megfigyelni. Ezért az iránt érdeklődtem, hogy a mai szlovéniai magyar szépírók műveiben netalán fellelhető-e a *leh*. Varga Józsefnek korábbi cikkem által említett verseiben való jelentkezéseim kívül azonban nem talákoztam vele. Megerősített ebben Zadravec Szekeres Ilona, dobronaki származású, Göntérházán 34 éve tanító, előadó-művészettel is foglalkozó volt maribori tanítványom, aki a két mai, göntérházi születésű költő, Bence Lajos és Zágorec-Csuka Judit lírájában sem bukkant rá. Sem ő maga, sem Dancs Anna göntérházi illetőségű művelődési szakember, sem ifj. Varga József, a költő, tanár Varga József fia nem ismeri az adott szót.

Ellenben Rudas Jutkától, a Hosszúfaluból származó és Lázár Lenkétől, a csentei származású, Lendván tanító volt maribori tanítványaimtól feltűnő adatot kaptam. Ők ismerik és alkalmanként, informális nyelvi környezetben ma is használják a *leh* hosszabb, *lehe* alakját (vö. a *méh–méhe* kettősséggel). Mondatba helyezve is közölték egyik előfordulását: „Büdös a *lehije*.” Sőt jelezték nyelvjárási és köznyelviesített kiejtésű birtokos személyjeles paradigmáját is: E/1. *lehim/lehém*; E/2. *lehid/lehéd*; E/3. *lehije/lehéje*; T/1. *lehink/lehénk*; T/2. *lehitök/lehetek*; T/3. *lehijik/lehéjük*. Ebbéli ismereteik a rokonságtól származnak; Rudas Jutka esetében visszanyúlnak az 1906-ban született dédnagymamája-hoz, Lázár Lenke esetében az 1911-ben és 1920-ban született nagyszüleihez. Ugyanakkor

azonban azt is el kell mondani, hogy Piszjak Mária, aki magyar nyelvi főszaktanácsos Lendván, és aki származását illetően a közeli Gyertyánoshoz köthető, nem használja, nem is hallotta a *leh/lehe/lehije* alakokat.

A mostani, 2025/2026 fordulóján történt tájékozódásból összefoglalásul az szűrhető le, hogy az archaikus *leh* Varga József versein kívül sehol sem található meg a Lendva-vidéken, a nyelvjárási *lehe* viszont a Muravidéknek inkább a göcseji régiójában még fellelhető.

Hivatkozott irodalom

MOLNÁR ZOLTÁN MIKLÓS 2021. Adalékok a *leh* 'lehelet' főnév újabb magyar kori történetéhez. *Magyar Nyelv* 117: 198. <https://doi.org/10.18349/MagyarNyelv.2021.2.198>

MOLNÁR ZOLTÁN MIKLÓS

ÉLŐNYELV

Újabb teendők a magyar dialektológiában

„A kutatónak időről időre el kell gondolkodnia tudománya alapvető kérdéseiről”
(Gombocz Zoltán).

Szakmai körökben bizonyára jól ismert tény, hogy a nyelvjárások jövőjéről külföldön és nálunk is születtek előrejelzések. Magyar földön az 1800-as évek elején a közoktatás terjedését, az írni-olvasni tudás elterjedését emlegette néhány az ezt a kérdést fölvető, a regionális nyelvhasználattal foglalkozó, a mai terminológia szerint „kutató” a fő választóvonalaként. De nem úgy történt, ahogyan elképzelték. A nyelvjárások tömeges visszaszorulása ugyanis egy évszázaddal később sem következett be.

Érdemes emlékeztetnie idéznünk: az elemi oktatást a 19. század második felében Magyarországon is kötelezővé tették: 1868-tól volt kötelező a népiskola elvégzése a 6–12 évesek számára. Következésképpen a falusiak elsöprő többsége is elvégezte a kötelező hat osztályt. Mégis: szó sem lett a nyelvjárások visszaszorulásáról. Vajon mi az oka ennek? Főként az, hogy a falusiak felnőttként is ritkán kerültek olyan helyzetbe megszokott környezetükben, amely megkívánta az írásos nyelvhasználatot. Ez pedig azt jelentette, hogy a nyelvjárási beszélnyelviséget lényegében nem vagy alig korlátozták külső körülmények.

Ugorjunk át több évtizedet, egészen a nagyatlasz gyűjtési munkálataiig! S rögzítsük a tényt: a nagy magyar nyelvatlasz gyűjtői az 1950-es években még lépten-nyomon találkoztak nyelvjárási beszélőkkel. Arról, hogy beleütköztek volna csak köznyelven beszélő földművesekbe, nincs tudomásunk.

Ma alapvető kérdés a nyelvjáráskutatók körében: hogyan lehet hozzáférni vizsgálatuk közvetlen tárgyához, a nyelvjárásokhoz? Hogyan lehetséges újabb kori szinkron nyelvjárási anyagot gyűjteni? Föltehető, hogy e téren többrendbeli gondjaink lehetnek